

прибиратъ стари тѣхни храненици, цинцарскитѣ сѣмейства и ония българи, които се подържаха отъ помощитѣ на сръбската пропаганда. А откато българското население въ Македония замисли и политически да се освободи отъ Турция и се захванаха четнишкитѣ движения и възстания, на българското културно-просвѣтително напрѣждане се изпрѣчи самата турска властъ, която почна да облагодѣтелствува грѣцкия елементъ и да спомага на сръбската пропаганда да шири свои привърженци. Тогава настѣжиха тежки дни за българитѣ: тѣ биваха прѣслѣдвани, учителитѣ постоянно обискирани, сждени, затваряни, други заточавани въ Мала-Азия и Африка; затворитѣ въ Скопѣе, Битоля, Солунъ и др. се бѣха прѣизпълнили съ българско население, по бѣсилкитѣ висѣха български трупове. Въ добавъкъ на това, турското правителство даваше подкрѣпа на грѣцки и сръбски чети, които улесняваха задачитѣ на турскитѣ потери. Турцитѣ дори бѣха намислили да обезбългарятъ Македония; състави се планъ за заселване на мохамедани между българитѣ, и отъ Босна се извикаха хилѣдници прѣселенци за тая цѣль; бошняцитѣ вършеха това, което нѣкога черкезитѣ. Но ударяше часътъ на държавата, която се крѣпѣше съ такива срѣдства. Балканската война прѣзъ 1912 г. отне Македония отъ рѣцѣтѣ на турцитѣ...

При всички поменати несгоди, къмъ навечерието на Балканската война българското робско население въ Македония бѣ достигнало въ просвѣтно отношение не само по-високо отъ владѣтелското турско племе, но надминаваше процентно дори свободнитѣ народи въ Гърция и Сърбия. Български училища имаше само за екзархийскитѣ и униятски българи по градоветѣ и въ по-голѣмитѣ български села, а патриаршиститѣ българи пращаха дѣцата си въ училищата на грѣцката и сръбска пропаганда. Прѣзъ 1910/11—1911/12 уч. г. броятъ на българскитѣ училища, учители и ученици въ Македония бѣ слѣдниятъ¹⁾:

Училища	1,081
Учители	1,763
Ученици	56,440

Балканската война завари македонскитѣ българи напрѣднали и въ църковно отношение. По свѣдѣния отъ 1910 год.

¹⁾ По точнитѣ свѣдѣния на Българската екзархия. Даннитѣ отъ 1910/11 г. сж за класнитѣ и срѣдни училища, а отъ 1911/12 г. за основнитѣ училища.